

SJØGATA 2, ARKEOLOGISK ETTERKONTROLL, 2019

Tromsø, Troms og Finnmark

Anders Hesjedal, Alma Thuestad og Rory Dunlop

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Sjøgata 2, arkeologisk etterkontroll, 2019 Tromsø, Troms og Finnmark	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 81/2020	Publiseringsdato 26.02.2021
	Prosjektnummer 1021619	Oppdragstidspunkt Vinter 2019
	Forsidebilde Rør og kummer i Sjøgata 2. Foto: Alma Thuestad	
Forfatter(e) Anders Hesjedal, Alma Thuestad og Rory Dunlop	Sider 13	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Nordområde	

Prosjektleder Rory Dunlop
Prosjektmedarbeider(e) Anders Hesjedal, Alma Thuestad, Monica Kristiansen
Kvalitetssikrer Rory Dunlop

Oppdragsgiver(e) Tromsø kommune, Seksjon for byutvikling, enhet veg
--

<p>Sammendrag</p> <p>I forbindelse med oppgradering av fortau ved Sjøgata 2 i Tromsø ble det gjennomført diverse gravearbeider i 2019. Tiltaksområdet ligger innenfor det automatisk fredet kulturminnet Tromsø middelalderkirkested, kulturminne-ID 132051. Det ble vurdert å være sannsynlig at tiltaket kun ville berøre omrotede masser, men i og med at det var få opplysninger om denne delen av fredningsområdet ble det besluttet at etterkontroll av åpne grøfter skulle gjennomføres. Etterkontrollen påviste intet tegn på at man var i kontakt med annet enn omrotede/moderne påførte masser. Gravearbeidene i Sjøgata 2 vurderes ikke å ha kommet i kontakt med urørte kulturlag.</p>
--

Emneord Arkeologisk overvåking, kulturlag, Tromsø domkirke, moderne
--

Avdelingsleder

Lise-Marie Bye Johansen

Innholdsfortegnelse

1	Bakgrunn og tiltak	7
1.1	Bakgrunn og beskrivelse av tiltak	7
1.2	Gjennomføring av etterkontroll	7
2	Arkeologiske forhold	10
2.1	Tromsø middelalderkirkested	10
2.2	Resultat etter etterkontroll i forbindelse med tiltak ved Sjøgata 2	10
3	Metode	10
4	Datering & funn	11
5	Bevaringstilstand	11
6	Konklusjon	11
7	Summary	11
8	Dokumentasjon (NIKU)	12

Figurliste

Figur 1:	Oppstart 06.09.2019. Foto: NIKU 2019	8
Figur 2:	Fortau og masse fjernet 26.09.2019 nord i tiltaksområdet. Foto: NIKU. 2019.	8
Figur 3:	Fortau og masse fjernet omkring kummer 27.09.2019 midt i tiltaksområdet. Foto: NIKU.	8
Figur 4:	Fortau fjernet 26.09.2019 sør i tiltaksområdet. Foto: NIKU 2019.	8
Figur 5:	Nordlige del av tiltaksområdet 01.10.2019. Foto: NIKU 2019	8
Figur 6:	Nordlige del av tiltaksområdet 08.10.2010. Foto: NIKU 2019	8
Figur 7:	Nedgraving omkring gammel VA kum 08.10.2019. Foto: NIKU 2019.	9
Figur 8:	Ny VA kum 09.10.2019. Foto: NIKU 2019.	9
Figur 9:	Masser påfylt omkring ny VA kum 10.10.2019. Foto: NIKU 2019.	9
Figur 10:	Gjenlegging 16.10.2019. Foto: NIKU 2019.	9
Figur 11:	Gjenlegging / ferdigstilling 13.12.2019. Foto: NIKU 2019.	9
Figur 12:	Eldre kum av plasstøpt betong. Det ble ikke gravd lenger ned enn bunn av denne i forbindelse med anlegning av ny VA kum. Foto: NIKU 2019.	11

1 Bakgrunn og tiltak

1.1 Bakgrunn og beskrivelse av tiltak

Tromsø kommune ved Seksjon for byutvikling, enhet veg har søkt 21.5.2019 Riksantikvaren om dispensasjon fra Lov om kulturminner av 9.juni 1978 (kml) for diverse gravearbeider ved eiendommen Sjøgata 2, Tromsø kommune. NIKU Nordområde mottok 20.6.2019 oppdragsbestilling fra Riksantikvaren (saksnummer 19/02229-4) for utarbeidelse av forslag til prosjektbeskrivelse og budsjett; samme dag ble oppdragsbestillingen videresendt fra NIKU Nordområde til NIKU distriktskontor Trondheim. 26.6.2019 mottok NIKU distriktskontor Bergen oppdragsbestillingen som en videresendelse fra NIKU distriktskontor Trondheim (dette på grunn av ferieavvikling hos sistnevnte kontor).

Ifølge oppdragsbestillingen ønsket Tromsø kommune å oppgradere fortauet ved Sjøgata 2 i Tromsø. Man ville da skifte ut masser ned til 38 cm. I tillegg skulle det graves inntil 1 m dype elektrogrøfter, og inntil 2,6 m dypt for VA kum og grøft. Elektrogrøftene (grøftene for strømledninger) skulle gå i fortauet langs nordre, østre og søndre sidene av Sjøgata 2. På den østre siden skulle det også graves to hull for nye lysmaster; inntil 1,25 meter dypt. Når det gjaldt «VA kum og grøft» (sandfangskummer og grøfter for tilkobling av overvannsledninger til eksisterende ledningsnett), dreide det seg om fjerning av noen eksisterende og anleggelse av noen nye sandfangskummer.

Tiltaksområdene ligger innenfor det automatisk fredede kulturminnet Tromsø middelalderkirkested, kulturminne-ID 132051. Det ble vurdert å være stor sannsynlighet for at det meste av gravingen ville foregå i allerede omrørte masser, eller moderne påførte masser. Det var imidlertid få opplysninger om denne delen av fredningsområdet og det var enn viss mulighet for at man kunne komme i kontakt med urørte kulturlag. Riksantikvaren ønsket derfor etterkontroll av åpne grøfter.

1.2 Gjennomføring av etterkontroll

Fredag 30 august 2019 ble det gjennomført et møte mellom Tromsø kommune (Alexandra Dons) og NIKU (Anders Hesjedal) i forbindelse med oppstart av graving og overvåkning av nytt fortau ved Sjøgata 2 i Tromsø. En detaljert gjennomgang av planen viste at sannsynligheten for å komme i kontakt med kulturlag fra middelalder var svært liten. Betong og asfaltdekket skulle fjernes, varmekabler/rør skulle legges på og i eksisterende påførte masser, før det ble lagt nytt dekke på toppen. Det var imidlertid en viss usikkerhet knyttet til to kummer, en i krysset Sjøgata/Kirkegata og en i krysset Sjøgata/Bankgata. Usikkerheten gikk primært på eksakt lokalisering og hva kumhullene evt. inneholdt.

Anleggsarbeidet startet opp i uke 36, 2019, først med rigging og mot slutten av uka begynte man å fjerne toppdekket. Befaring og samtale med maskinkjører ble gjort i slutten av uka. Maskinkjører var oppmerksom på at det kunne være kulturlag i grunnen. I forbindelse med opprusting av Kirkeparken og renovering av bankkvartalet hadde han jobbet sammen med arkeolog fra NIKU som overvåket anleggsarbeidet og dokumenterte og tok ut arkeologisk materiale, blant annet skjelettmateriale.

Arkeolog fra NIKU fulgte anleggsarbeidet gjennom daglige besøk: Anders Hesjedal fra anleggsstart til og med 16 september 2019; Alma E. Thuestad fra 17 september til 10 oktober, begge fram til gjenlegging og ferdigstilling i midten av desember.

Figur 1: Oppstart 06.09.2019. Foto: NIKU 2019.

Figur 2: Fortau og masse fjernet 26.09.2019 nord i tiltaksområdet. Foto: NIKU. 2019.

Figur 3: Fortau og masse fjernet omkring kummer 27.09.2019 midt i tiltaksområdet. Foto: NIKU.

Figur 4: Fortau fjernet 26.09.2019 sør i tiltaksområdet. Foto: NIKU 2019.

Figur 5: Nordlige del av tiltaksområdet 01.10.2019. Foto: NIKU 2019.

Figur 6: Nordlige del av tiltaksområdet 08.10.2010. Foto: NIKU 2019.

Figur 7: Nedgraving omkring gammel VA kum 08.10.2019. Foto: NIKU 2019.

Figur 8: Ny VA kum 09.10.2019. Foto: NIKU 2019.

Figur 9: Masser påfylt omkring ny VA kum 10.10.2019. Foto: NIKU 2019.

Figur 10: Gjenlegging 16.10.2019. Foto: NIKU 2019.

Figur 11: Gjenlegging/ferdigstilling 13.12.2019. Foto: NIKU 2019.

2 Arkeologiske forhold

2.1 Tromsø middelalderkirkested

Tromsø middelalderkirkested, kulturminne-ID 132051 er et automatisk fredet kulturminne. Om kirkegården (132051-1) står det i kulturminnesok.no:

«Område rundt Domkirken, hvor det er funnet mange graver/beinmateriale i forbindelse med graving. Eldste opplysning om en kirke på Prostneset på (gnr. 119) Tromsø prestegård er i Soga om Håkon Håkonsson (kap. 333): "Han let byggje ei kyrkje nord i Troms og kristna heile den kyrkjjesokna". Dette utsagnet bør ikke oppfattes for bokstavelig, og trolig henspeiler det på en kristning av samene i de indre strøk (Bratrein 1970:72). Kirken ble i 1308 av paven akseptert som ett av de 14 kongelige kapeller underlagt prostens ved Apostelkirken i Bergen (DN I:113, 114). Nannestad beskrev kirken i 1750 som "en nedrig Træ-Bygning" med takrytter, mens "Kirkegaarden [er] meget vel indhegnet, dog uden Porte". En blyantskisse fra 1854 viser kirke med gravplass omkring, inne i øvrig bybebyggelse.»

Arkeologiske undersøkelser gjennomført i områder i og ved bl.a. Kirkegata og Bankgata (Isaksen & Karoliussen in prep.) har ifølge prosjektleder Julian Cadamarteri (NIKU Trondheim) vist at:

- Det er graver rett under asfalten i Kirkegata og Bankgata. Det er tett i tett med graver, særlig i Bankgata, og det er veldig gode bevaringsforhold for skjelettene ettersom det er skjellsand i grunnen.
- Det ser ikke ut til at kirkegården strekker seg til Storgata og Sjøgata eller oppover i Adolf Thomsens gate.
- Kirkestedet er definert som kirkeparken med en del av kvartalene rundt. Kirkestedet har vært i bruk siden middelalderen og det har stått minimum tre generasjoner kirker på stedet; innenfor fornminneområdet er det også inkludert en del av Prostneset hvor havneområdet og «kirkebyen» har ligget fra middelalderen og frem til 1700-tallet.
- Kirkestedet ble benyttet av områdene rundt Tromsøya og menigheten hadde små stuer eller gammer i området hvor de kunne overnatte i tilfelle de ble værfaste. Pavebrevet fra 1486 omtaler «...ecclesia uille seu oppidi Trumps...» – kirken i landsbyen Troms; det er derfor sannsynlig at området kan ha hatt en viss bebyggelse allerede i middelalderen.

2.2 Resultat etter etterkontroll i forbindelse med tiltak ved Sjøgata 2

Etterkontrollen påviste ingen tegn på at man var i kontakt med annet enn omrodede masser under gravearbeidene i Sjøgata 2. Massene er sannsynligvis omrodet/tilført i forbindelse med grunnarbeidene da Sjøgata 2, det tidligere Telebygget som stod ferdig i 1957 ble bygd, og i forbindelse med senere oppgradering av gate og fortau. Det ble heller ikke observert organisk materiale som kunne blitt tatt ut til eventuelle ¹⁴C-dateringer.

3 Metode

Grave- og påfyllingsarbeid ble foretatt maskinelt. Fjerning av gamle og plassering av nye kummer forgikk også maskinelt. Arbeidet ble fulgt gjennom jevnlig befaring av grøfter o.a. områder innenfor anleggsområdet berørt av grave- og påfyllingsarbeid.

Monica Kristiansen førte topografiske opplysninger inn i Askeladden.

Figur 12: Eldre kum av plasstøpt betong. Det ble ikke gravd lenger ned enn til bunnen av denne i forbindelse med anleggelse av ny VA kum. Foto: NIKU 2019.

4 Datering & funn

Verken gjenstander eller dateringsprøver ble samlet inn.

5 Bevaringstilstand

Det ble ikke registrert avsetninger med organisk innhold. Dermed blir det ikke aktuelt med noen diskusjon av bevaringstilstand. Jordmassene ligger i umettet sone.

6 Konklusjon

Det ble ikke påvist spor etter aktivitet i middelalderen eller eldre tider gjennom etterkontrollen. Gravearbeidene i Sjøgata 2 vurderes ikke å ha kommet i kontakt med urørte kulturlag.

7 Summary

In the winter of 2019, archaeologists from the North Norway office of the Norwegian Institute for Cultural Heritage Research (NIKU) carried a sporadic watching brief in areas on three sides of the property Sjøgata 2, Tromsø, in connection with new sub-surface infrastructure. No archaeological remains under statutory protection were uncovered.

8 Dokumentasjon (NIKU)

- 27 digitalbilder (jpg-format, lastet inn i Tromsø Museums sin Fotobase i MUSIT)

Fotoliste

Filnavn	Fotonummer i felt	Motiv	Opptaksdato	Sett mot	Fotograf
TSAD78_01	06_09_2019a	Oppstart	06.09.2019	N	Anders Hesjedal
TSAD78_02	06_09_2019b	Oppstart	06.09.2019	N	Anders Hesjedal
TSAD78_03	26_09_2019a	Rørkabler og påfylte masser sør i åpnet område	26.09.2019	S-SØ	Alma Thuestad
TSAD78_04	26_09_2019b	Område omkring kum	26.09.2019	V	Alma Thuestad
TSAD78_05	26_09_2019c	Busstur og gravemaskin	26.09.2019	N-NØ	Alma Thuestad
TSAD78_06	26_09_2019d	Område nord i åpnet område etter gammelt fortau er fjernet	26.09.2019	SV	Alma Thuestad
TSAD78_07	27_09_2019a	Rørkabler og påfylte masser sør i åpnet område	27.09.2019	S	Alma Thuestad
TSAD78_08	27_09_2019b	Rørkabler og påfylte masser sør i åpnet område	27.09.2019	NV	Alma Thuestad
TSAD78_09	27_09_2019c	Område omkring kum	27.09.2019	V	Alma Thuestad
TSAD78_10	01_10_2019a	Område nord i åpnet område etter gammelt fortau er fjernet	01.10.2019	N	Alma Thuestad
TSAD78_11	01_10_2019b	Område omkring kum	01.10.2019	V	Alma Thuestad
TSAD78_12	08_10_2019a	Nedgraving omkring gammel kum	08.10.2019	N	Alma Thuestad
TSAD78_13	08_10_2019b	Nedgraving omkring gammel kum	08.10.2019	NØ	Alma Thuestad
TSAD78_14	08_10_2019c	Nedgraving omkring gammel kum	08.10.2019	SØ	Alma Thuestad
TSAD78_15	08_10_2019d	Nedgraving omkring gammel kum	08.10.2019	V-SV	Alma Thuestad
TSAD78_16	08_10_2019e	Nedgraving omkring gammel kum	08.10.2019	S	Alma Thuestad
TSAD78_17	08_10_2019f	Rørkabler og påfylte masser sør i åpnet område	08.10.2019	S	Alma Thuestad
TSAD78_18	09_10_2019a	Masser i "profil" mot Telehuset	09.10.2019	NV	Alma Thuestad
TSAD78_19	09_10_2019b	Ny kum plassert i grøft	09.10.2019	NØ	Alma Thuestad
TSAD78_20	09_10_2019c	Ny kum plassert i grøft	09.10.2019	Ø	Alma Thuestad
TSAD78_21	10_10_2019	Masser påfylt omkring ny kum	10.10.2019	N	Alma Thuestad
TSAD78_22	16_10_2019a	Gjenlegging	16.10.2019	N-NØ	Anders Hesjedal
TSAD78_23	16_10_2019b	Gjenlegging	16.10.2019	N-NØ	Anders Hesjedal
TSAD78_24	16_10_2019c	Kabelgrøft	16.10.2019	V-SV	Anders Hesjedal
TSAD78_25	16_10_2019d	Kabelgrøft	16.10.2019	Ø-SØ	Anders Hesjedal
TSAD78_26	13_12_2019a	Gjenlegging, ferdigstilling	13.12.2019	SØ	Anders Hesjedal
TSAD78_27	13_12_2019b	Gjenlegging, ferdigstilling	13.12.2019	SØ	Anders Hesjedal

NIKU prosjektnummer	1021619 (2019)
Berørt område	Tromsø middelalderkirkested
Gnr./bnr.	
Oppdragets art	Arkeologisk etterkontroll av gravearbeid
Vedtaksdato; saksnummer	4.7.2019; 19/02229-3
Kulturminnemyndighet	Riksantikvaren Distriktskontor Nord
Oppdraget utført av	NIKU Nordområde
Oppdraget utført dato	Vinter 2019
Koordinater	Se i MABYGIS
Overflate, dagens	15 moh.
Filmnummer; antall foto	TSAD78; 27
Tilstedeværelse av automatisk fredete kulturminner	Nei
Kulturhistorisk tolkning	Moderne fyllmasser
Aksesjonsnummer	-

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 81/2020

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736
Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112
Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt.
14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00